

Ur Hällungen 1972

Att den svenska regeringen inte hade så värst höga tankar om de bohuslänska bönderna och fiskarna efter införlivningen av landskapet år 1658 är ställt utom allt tvivel.

De idoga bohusläningarna inte blott fråntogs rätten till fraktfart och fiske, de förbjöds också att driva handel med grannländerna. Redan detta var hårda slag mot en fattig befolkning, som därtill fick lida mycket under nästan ständiga orosår med krig och skövlingar, allt under det att skatterna och pålagorna blev allt tyngre. Och sedan kom rykten om att bohusläningarna levde högt på att plundra och röva strandade fartyg. Givetvis låg det någon sanning i sådana rykten, ty de grundstötta skeppen blev ofta många, under höstarnas stormar förr i tiden. Därför utfärdade också konung Karl XI år 1692 ett plakat, som stadgade dödsstraff för dem som föröfvade stöld på strandade farkoster. Detta hade till följd att flera sådana stölder kom att bli föremål för utredningar vid häradstingen.

En sådan utredning ägde rum vid tinget på Rabbalshede gästgivaregård den 23 januari år 1699. Då framfördes för rätten en fiskare, Jacob Andersson, som bodde på Dyngön utanför Fjällbacka. Det berättades att i en kista under golvet i Jacobs hus hade tullbetjänterna, som bestod av löjtnanten på tulljakten, Jacob Plogman, strandridaren Isak Jönsson, strandfogden Anders Nilsson och kronans länsman i Kville härad, Jacob Swensson, nyligen funnit några packar av förbjudna sidentyger såsom plys och bomarsy, allt värderat till 83 daler silvermynt.

Stängenäs hembygdsförening
Fotoarkiv Sven Rydstrand

Inloppet till Fjällbacka på 1950 talet

Dessa tygpäckar hade Jacob på Dyngön stulit på ett handelsfartyg, som var hemmahörande i Karlskrona och vars ägare var handelsmannen därstädes, Theodor Christophersson. I en svår storm natten emellan den 18 och 19 december år 1698 hade fartyget gått på grund utanför en liten holme, som kallades Glyppön, och det hade då slagits i spillror. Två döda besättningsmän hade hittats vid stranden några dagar efteråt, och de blev då begravda på Kville kyrkogård. Om det funnits flera människor ombord på skeppet, kunde inte utrönas, men där fanns inga överlevande. Runtom på stränderna låg sönderslagna kistor, skrin och korgar, men allt var tomt och förstört. Dessutom hittade man stora packar av karduspapper och skrivpapper, men det var fördärvat. Tobaken och de ospunna tobaksbladen, som låg i lådorna, hade också saltvattnet förstört.

PÅ TREDJEDAG jul år 1698 kom inspektören vid Stora Sjötullskammaren i Strömstad, Hindrick Wilkins, ut till vraket för att inspektera tillsammans med strandridaren och jaktlöjtnanten samt några båtsmän från tulljakten. Med dem följde också kronolänsmannen i häradet och nämndemannen Bengt Angrimsson i Lersten. Även dåvarande häradshövdingen i Norrviken, Anders Bergersson, som bodde i Fjällbacka, följde med. Då beslöt man sig också för att besöka Jacob på Dyngön, ty det var han som hade anmält vraket för strandridaren. Jacob bodde på Dyngön tillsammans med sin hustru, Elin Gunnarsdotter, sin styvson, Hans Andersson, och sin dräng Thure Johansson. Jacob hade sju år tidigare kommit till Dyngön och gift sig med Elin, som då var änka och hade en son. Så här berättar protokollet om inspektionen i Jacobs hus:

"Rannsakningsmännen, här närvarande, strandridaren, länsmannen och strandfogden bekände, att då de hade farit husen runt och tvenne gånger över det ställe, som kistan var under tilljet nedergraven och en trappa till löftet stod där över, då bekände strandridaren Isak Jönsson, att Jacob på Dyngön kallade honom och löjtnanten Plogman till sig och sade: jag ser I rannsakar så starkt, där under tilljet står i en kista något lappri, vad det är för slag. Bekänner ock strandridaren med länsmannen och strandfogden, det ock löjtnanten med sin utgivna skrift, daterad Strömstad den 12 januari, och jaktbåtsmännens attest, daterad den 14 ds, att de näppeligen hade funnit på detta rum, om icke Jacob på Dyngön dem själv dit visat och uppenbarat. Detta rum var icke nyligen gravet, utan Jakobs hustru, Elin Gunnarsdotter, sade att uti det nästförlidna kriget, då de norske av och an förö i skärgården samt rövade och borttogo vad dem förekom, hade de på detta avsides rum förvarat några sina saker, och att denne senare mannen, Jacob, som hon allenast haft i sju år, icke det gråvit eller därav föga visste.

Inspektören förklarar sig, att sedan han förnummit detta gods vara stulet och undandöljt och icke på något annat sätt i land praktiserat, helst detta plys är bland förbjudna varor, tager han sig intet vidare därav utan förmenar att böter skulle av Jacob erläggas för dessa förbjudna varors och sidentygs i landet inbringande. Och fördenskull bad kronobefallningsmannane i följe av Kongl. maj:ts plakat angående röveri och stöld på strandade farkoster av den 6 december år 1692 bör denna tjuvsak utföra och agera."

FÖLJDEN därav blev att Kronobefallningsmannen Bengt Månsson begärde uppskov med sakens utförande för ytterligare utredningar och undersökningar, och detta beviljade rätten. Men Jacob Andersson på Dyngön skulle emellertid transporteras till Bohus slott och där sitta häktad, intill dess att ett nytt förhör kunde hållas med honom vid ett extra ordinarie ting framdeles.

Nästa rannsaking med Jacob blev också utsatt att hållas den 8 maj samma år i Rabbalshede. Men då hade han redan hunnit rymma till Norge tillsammans med sin dräng, och det blev i stället länsmannen i Kville, som blev dömd till döden i Jacobs ställe. Protokollet härom är så intressant att det måste återges in extenso för att inte förlora något av sin fina tidsfärg:

Stångenäs hembygdsförening
Fotoarkiv Sven Rydstrand

Dyngön i slutet av 1800 talet.

"Såsom hans excellens generalen och landshövdingen, högvälborne herr baron Johan Benedikt von Schönleben, har behagat från Bohus återsända den fångne Jacob Andersson på Dyngön med befallning till Kronobefallningsmannen, välbetrodde Bengt Månsson, efter föregången kommunikation till vederbörande häradshövding att låta anställa ett extra ordinarie ting och arrestanten Jacob Andersson på Dyngön lagligen för brott sitt avdömas.

Alltså har häradshövdingen och befallningsmannen med varandra däröver om terminen korresponderat. Men emellertid har fången med rymmande och flykten åt Norge sig räddat. Blev alltså rannsakat huru och på vad sätt han undkom. Först frågades länsmannen Jacob Swensson, som förde honom till och från Bohus, huru han då som sedan honom bevarat. Svarades, att han trodde honom väl, hade intet häkte varken med handklovar eller annat på honom under vägen, ej heller hemma i sitt hus utan allenast höll vakt på honom. Häradsskrivaren Jonas Ericsson, som nu är på tinget i befallningsmannens ställe, sedan befallningsmannen nu i fyra veckor varit och är ännu mycket sjuk, tillsporde länsmannen, om icke befallningsmannen så muntligt som skriftligt honom befallt hålla god och säker vakt om fången. Detta kunde länsmannen ej neka ju fått sådan befallning. Sedan frågade häradsskrivaren om icke länsmannen har kopia av Kongl. maj:ts plakat om den som förövar röveri eller stöld på strandade farkoster, vilket så här på tinget som på predikstolarna är uppläst. Svarades ja. Frågades fördenskull om han icke sett därav, vad grov missgärning fången gjort. Svarades: Hans godtrohet gjorde allt detta och tänkte ej han skulle rymma.

Vidare efterfrågades om vakten. De voro från Bottna socken, en husman vid namn Oluf Swensson, som vaktade för tvenne halva gårdar Rörane och Wrånstad. Den senare var Jöns Andersson i Wrånstad. Denne lejde för sig tvenne länsmannens söner, som äro dragonerna Swen och Johan, och han gav dem 4 öre silvermynt, 2 öre åt vardera. Dessa föreskrivna bönder frågade, om fången icke skulle hava järn på sig. Då svarade länsmannens söner: Han går ingenstans, han plägar icke hava järn på sig. Detta tillstodo länsmannens söner sant

vara. Väktarna, som voro tillsagda av nämndemannen Erich Jonsson i Bottna, att de av nämndemännen, som ock här var tillstädes, voro påminta att se väl till fången och att han hade järn på sig, därför de ock frågade efter järnen.

*

DEN 24 februari, som var Mattes-Dansedagen, om aftonen då länsmannen hade nyss lagt sig och de andra skulle ock gå till säng, fången hade ock klätt av sig rocken, rett sig till att ligga på bänken som vanligt, då gick han ut för dörren och bonden skulle se efter honom, då var han ur vägen. Då bonden ropade länsmannens söner, som var där andra vakten, var fången redan på flykten. Samma natt begav länsmannen sig ut efter Dyngön, då fången hade varit hemma och tagit sig en båt och tillika med drängen Thure i största hast begivit sig i båten, tagit med sig i båten en sängbolster, täcke och en liten bryggekittel med vad mera de i hastigheten funno. Sedan berättade den gamla sjukliga hustrun och sonen att de inte hade sett Jacob."

Stångenäs hembygdsförening
Fotoarkiv Sven Rydstrand

Brygga på Dyngö i våra dagar. 1970 tal.

Mera hade man inte brytt sig om att efterforska, utan tingsrätten avgav samma dag följande resolution:

"Såsom tjuven Jacob Andersson på Dyngön såväl som dess dräng Thure Johansson har för rätten tillstått denna stöld och deras missgärning att hava tagit och undanstuckit godset, som är värderat till 83 daler, 5 öre silvermynt, bägge tagit till flykten och rymt åt Norge. Alltså dömes. så Jacob Andersson som Thure Johansson efter Kongl. maj:ts plakat och påbud angående övervåld och röveri, som förövas på skeppsbrutna och strandade farkoster, daterat Stockholm den 6 december 1692, efter straffordningen bägge böra mista deras liv, om de här i landet skulle insmyga över gränsen och gripne varda.

Och såsom dess återblivna gamla och sjukliga hustru, Elin Gunnarsdotter, nogsamt är veterligt uti tre års tid efter dess förra mans död helt eländigt och stadigt höllt vid sängen,

och nu sedan i senaste giftet med Jacob förlidet år efter fulla halvtannat års stadiga sjukdom nu i förliden sommar är bleven någorlunda frisk, men är ännu mycket svag, därtill med nu vittnas uti detta senare gifte med Jacob icke varit så stort rådande i huset, dess son Hans Andersson icke fullmyndig, utan han stod under ett märkligt tvång av sin styvfader. Alltså har rätten haft betänkeligt dem med världsligt straff eller kyrkoplikt att föreskriva skäl att belägga, helst

Jacob och drängen samma natt de kommo på flykten, togo med sig i båten all deras bästa förmåga av penningar och andra varor – utan underdånigts och ödmjukeligen under den höglovliga kongliga hovrättens resolution dem lämna.

Men länsmanen Jacob Swensson, som oaktat den befallning och allvarsamma förmaning, som Kronobefallningsmanen så muntligt som skriftligt gjort, det ock länsmanen själv ej kan neka, bekänner av godtrohet låtit honom gå och ligga i dess hus utan häkte, och fördensskull dess vårdlösa beställning om fångars förande må sig själv beskylla. Och efter allt utseende i denna måtto kan göras, misstänkts med tjuvarna haft samråd, helst vakten velat de skola med handklovar blivit belagde, det ock länsmannens egna söner med vakten bevittna såväl som nämndemannen Erich Jonsson i Bottna, som vakten från Bottna socken tillsagt, ty dömes Jacob Swensson att svara för lika sak som bonde skall svara och hava förverkat sitt liv efter det 31 kapitlet Tjuva-Balken, Landslagen.

Väktarna kännas fria, som allt med det förriga den höglovliga kongliga hovrättens högvisa omdöme underdånigts submitteras."

*

EFTER att ha tagit del av detta utslag förordnade hovrätten en ny undersökning vid häradstinget i syfte att se om det fanns några förmildrande omständigheter för länsmanen. Men domstolen kom till samma resultat då som förra gången, och domen kunde således inte ändras. Det är därför troligt att länsmanen avrättades, ehuru några fullt säkra uppgifter därom inte finns. Inte heller finns det några uppgifter om att Jacob på Dyngön någonsin återkom till sin hembygd.